

Posudok habilitačnej práce Mgr. Ivety Jeleňovej, PhD. s názvom „Interkultúrne interakcie a kultúrne hodnoty. Vybrané aspekty problematiky“

Predložená habilitačná práca Mgr. Ivety Jeleňovej, PhD. sa zaoberá aktuálnou problematikou reflektujúcou spoločenské zmeny v európskom priestore v posledných rokoch. Práca má rozsah 127 strán a pozostáva z 3 častí. Teoretický úvod do problematiky autorka rozčlenila do troch kapitol, prvá sa zaoberá problematikou interkultúrnej interakcie a interkultúrnej komunikácie, druhá kapitola rieši problematiku imigrácie a akulturácie a tretia kapitola problematiku medziskupinových vzťahov aplikovaných na oblasť imigrácie. Vymenované problémové oblasti predstavujú kľúčové pojmy práce, autorka ich definovaniu venovala primeraný priestor a v tejto teoretickej časti práce prezentovala veľmi dobrú orientáciu v problematike a znalosť aktuálnych zistení k danej téme dokumentovaných viac než 250 literárnymi zdrojmi citovanými v habilitačnej práci. Malou výhradou je len jedna vlastná práca zaradená do zoznamu použitej literatúry.

Ďalšie dve časti práce predstavujú samostatné výskumné štúdie s vlastným stručným teoretickým úvodom. Autorka zvolila zaradenie dvoch na sebe nezávislých výskumov analyzujúcich rôzne oblasti problémov spadajúcich pod tému habilitačnej práce. Zo subjektívneho pohľadu posudzovateľa sa mi javí ako výhodnejšie zaradiť na seba nadväzujúce štúdie, kde by autorka mohla obmedzenia jednej štúdie korigovať v nasledujúcej. K uvedeným štúdiám uvádzam niekoľko pripomienok, ktoré nemajú funkciu upozorňovania na nedostatky, ale skôr návrhov na doplnenia resp. predstavujú podnety k diskusii.

Prvá výskumná štúdia má názov „Efekt anxiety, interkultúrneho kontaktu a favorizovania vlastnej skupiny na vyhýbanie sa interkultúrnej interakcii“. V opise výskumného súboru vysokoškolských študentov sa neuvádza študovaný odbor. Premenné vyhýbanie sa interkultúrnej interakcii a interkultúrny kontakt však môžu mať inú povahu u študentov jazykových odborov ako u ostatných študentov. Pri zisťovaní diferencií medzi skupinami by vhodne doplnilo výsledky uvedenie veľkosti efektu. Autorka vo výsledkovej časti využila lineárne regresné analýzy. Pre účely prehľadnosti by bolo nápomocné uvedenie percentuálneho príspevku jednotlivých prediktorov k variabilite závislej premennej. V Diskusii k tejto štúdii autorka prehľadne uviedla obmedzenia vlastného výskumu, s ktorými sa možno stotožniť. V ďalšom výskume by bolo určite vhodné doplniť regresné modely o ďalšie premenné, sociodemografické, ale i ďalšie psychologické premenné, ktoré môžu mať vzťah s interkultúrnou interakciou.

Druhá výskumná štúdia má názov „Hodnoty a postoje k migrantom v Európskej sociálnej sonde“. V metodologickej časti štúdie by bolo vhodné uviesť, že sa jedná o analýzu sekundárnych dát, a teda zber dát nebol prispôbený cieľom autorkinho výskumu. Z toho vyplývajú aj ďalšie obmedzenia týkajúce sa merania zvolených premenných. Časť výsledkov tejto štúdie je skôr deskriptívnej povahy resp. priamo nesúvisí témou práce. Výsledky korelačnej analýzy hodnôt a postojov priniesli až prekvapujúcu absenciu zmysluplnejších (signifikantnejších) zistení. V tomto prípade by som odporúčal nepokúšať sa o interpretácie a závery z takmer nulových korelačných koeficientov a pri väčšom počte korelačných vzťahov

zvažovať korektúry hladiny významnosti či pravdepodobnosť objavenia sa falošne významných zistení. Zároveň by bolo možné namiesto trochu opatrných záverov o zaznamenaných „nevýrazných“ súvislostiach (s.99) uviesť radikálnejšie závery či už o povahe analyzovaných vzťahov alebo o kvalite merania premenných v dátach ESS, ktoré si autorka vybrala.

Problematika habilitačnej práce je pomerne široká a prirodzene ponúka bohaté možnosti pre pripomienky či hľadanie alternatívnych pohľadov na jej analýzu. V nižšie uvedených otázkach je naznačených niekoľko problémov, ktoré sa nemohli vtesnať do rozsahu práce, uvedených pre účely ďalšej diskusie.

Autorka pôsobí na fakulte verejnej správy čo určitým spôsobom určuje oblasti záujmu, ktorým sa v rámci svojho akademického pôsobenia zaoberá. Vzhľadom k psychologickému vzdelaniu má pravdepodobne frekventovanú skúsenosť so „životom“ v medziodborovom priestore, či s prepájaním perspektív viacerých vedných oblastí. Jednou z možností, ktoré by autorka mohla využiť je pokus o kritickú reflexiu toho, ako s výsledkami výskumov rôzni autori zaobchádzajú a ako ich interpretujú. Ako príklad možno uviesť text na str. 54 „Terče etnofaulizmov môžu reagovať rôznymi spôsobmi. Mullen a Smyth (2004) zistili, že mieru samovrážd medzi etnickými skupinami imigrantov v USA možno predpovedať na základe negatívnych etnofaulizmov voči nim“; v tomto prípade na základe korelačnej štúdie je síce nepriamo ale predsa uvažované o kauzalite, ktorú však obdobným typom výskumu dokázať nemožno. Bolo by vhodné takéto zistenia uvádzať s určitou opatrnosťou.

Vyššie uvedené pripomienky boli uvedené pre účely budúceho prípadného využitia v publikačnom pokračovaní. Obdobných výskumov najmä v slovenskom kultúrnom prostredí nie je dostatok, možno konštatovať, že autorkine zistenia vhodne dopĺňajú poznanie v oblasti medzikultúrnych interakcií.

Otázky do diskusie:

1. Autorka v texte zvýraznila dôležitosť tolerancie k odlišnosti pri komunikácii s ľuďmi inej kultúry. S pojmom tolerancia sa v literatúre často voľne nakladá bez pokusu o jeho presnejšie vymedzenie. Ako s týmto pojmom narába autorka habilitačnej práce, aký psychologický konštrukt tomuto pojmu zodpovedá? Jedná sa o postoj, osobnostnú črtu, kognitívny štýl, alebo niečo iné?
2. Medzikultúrne konflikty sú spravidla predstavované ako negatívne fenomény, možno uvažovať aj o pozitívnych aspektoch medzikultúrnych konfliktov?
3. Z perspektívy jednotlivca sociálna psychológia pozná rôzne mechanizmy zamerané na ochranu či udržanie vlastnej sebahodnoty. Možno nájsť paralelu medzi takýmito mechanizmami na individuálnej a skupinovej úrovni?
4. Na zisťovanie etnocentrizmu bola v prvej štúdii využitá škála GENE. Je táto škála adaptovaná na slovenské podmienky a je relevantná hranica 55 bodov pre vysoký stupeň etnocentrizmu aj na Slovensku? Túto hranicu nedosiahol žiaden z respondentov, čo je zaujímavé zistenie. Čo z toho autorka vyvodzuje vzhľadom k vlastnostiam použitého nástroja a hodnote hraničného skóre?

5. V teoretickej časti autorka naznačila problém zmeny hodnôt na základe akulturácie a ich efekt na zmysel života. Ako sa na prežívanej zmysluplnosti resp. zmysle života prejaví to, že osoba opustí svoj hodnotový rámec?

Na základe predloženého textu možno popri pripomienkach a návrhoch záverom uviesť pozitívne hodnotenie habilitačnej práce, na základe ktorého **navrhujem Mgr. Ivete Jeleňovej, PhD. udeliť titul docent** v študijnom odbore 3.1.13. sociálna psychológia a psychológia práce.

V Prešove 15.6.2018

doc. Mgr. Peter Babinčák, PhD.